

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)

دانشکده ی علوم انسانی

گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته: حقوق خصوصی

عنوان

فلسفه تعدد زوجات در فقه و حقوق و آثار آن بر جامعه و خانواده

استاد راهنما:

دکتر بهروز سراقی

استاد مشاور:

دکتر حسین هوشمند

دانشجو:

محبوبه مریدی

پاییز ۱۴۰۱

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)

صور تجلسه دفاع

با تاییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای/ خانم **محبوبه مریدی** در رشته **حقوق گرایش خصوصی** تحت عنوان **فلسفه تعدد زوجات در فقه و حقوق و آثار آن بر جامعه و خانواده** که در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۱۷ در جلسه شورای تحصیلات تکمیلی به تأیید رسیده است با حضور استاد (استادان) راهنما، مشاور و هیأت داوران در دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره) در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۱۷ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه فوق با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت. نامبرده نمره به عدد ۱۸/۲۵، به حروف هجده و بیست و پنج صدم و امتیاز بسیار خوب را دریافت نمود.

استاد راهنما

۱- دکتر بهروز سراقی
امضاء

استاد مشاور

۱- دکتر حسین هوشمند
امضاء

هیأت داوران

۱- دکتر عبدالواحد کرمی نژاد
امضاء

۲- دکتر سیدمحمد حسن سیادت
امضاء

معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه

تقدیم به

پدر و مادر عزیزتر از جانم که بی قید و شرط و بدون هیچ چشم داشتی سرمایه عمر خود را وقف من نمودند و از هیچ کمک و همیاری دریغ نورزیدند، بوسه بر دستانشان و صورت مهربانشان و دعا بر طول عمر با عزتشان.

پروردگارا ؛

به من آرامش ده، تا بپذیرم آنچه را که نمی توانم تغییر دهم.

دلیری ده، تا تغییر دهم آنچه را که می توانم تغییر دهم.

بینش ده، تا تفاوت این دو را بدانم و

مرا فهم ده، تا متوقع نباشم که دنیا و مردم آن مطابق میل من رفتار کنند.

تعهد نامه

عنوان پایان نامه: فلسفه تعدد زوجات در فقه و حقوق و آثار آن بر جامعه و خانواده

اینجانب محبوبه مریدی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش خصوصی دانشکده حقوق

دانشگاه آیت ا... العظمی بروجردی (ره) تحت راهنمایی دکتر بهروز سراقی متعهد می شوم:

- نتایج ارائه شده در این پایان نامه حاصل مطالعات علمی و عملی اینجانب بوده، مسئولیت صحت و اصالت مطالب مندرج را به طور کامل بر عهده می گیرم.
- در خصوص استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد نظر استناد شده است.
- مطالب مندرج در این پایان نامه را اینجانب یا فرد دیگری به منظور اخذ هیچ نوع مدرک یا امتیازی تاکنون به هیچ مرجعی تسلیم نکرده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر به دانشگاه آیت ا... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد. مقالات مستخرج از پایان نامه، ذیل نام دانشگاه آیت ا... العظمی بروجردی (ره) به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیر گذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت خواهد شد.

تاریخ

نام و امضاء دانشجو

محبوبه مریدی

مالکیت نتایج و حق نشر

❖ کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و

تجهیزات ساخته شده) به دانشگاه آیت ا... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد و بدون اخذ اجازه

کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست.

❖ استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

تشکر ویژه

هر چند بندگی فقط شایسته ذات بی همتای خالق هستی آفرین است و لیکن به مصادیق حدیث شریفه (هر کس حرفی به من بیاموزد مرا بنده خود کرده است) استاد هم، چنان شأن و مقام والایی دارد که دریای علم و معرفت و پرچم دار توحید هم خود را بنده کسی می داند که حتی یک حرف به او بیاموزد.

لذا بر خود لازم می دانم که از زحمات بی دریغ استاد مشاور جناب دکتر حسین هوشمند از صمیم قلب تقدیر و تشکر نمایم. همچنین از استاد راهنما بزرگوار جناب دکتر بهروز سراقی و جناب دکتر رضا بهنود و آقای رضا شفاعبخش کمال تشکر را دارم.

چکیده

موضوع تعدد زوجات یکی از مسائل مهم اجتماعی محسوب می شود که اعتراض و پرسش های فراوانی از ناحیه موافقان و مخالفان در خصوص آن مطرح شده است مانند اینکه فلسفه تعدد زوجات چیست؟ آثار تعدد زوجات بر جامعه و خانواده چگونه است؟ اسلام و قانون برای جلوگیری از ظلم به زنان چه تدابیری اندیشیده اند؟ در اسلام اصل بر تک همسری است اما با پذیرش ضمنی تعدد زوجات، آن را منوط به شرایط خاص و رعایت عدالت کرد. مشروعیت تعدد زوجات را می توان در کتاب، سنت، اجماع و عقل جستجو کرد. جمع آوری اطلاعات در این پژوهش کتابخانه ای و استقرا در منابع و آرای فقهی و حقوقی می باشد و روش حاکم بر آن توصیفی-تحلیلی است. پژوهش حاضر شامل چهار فصل می باشد. پس از بیان کلیات تحقیق، مفهوم و موضوع شناسی تعدد زوجات در فقه و حقوق مورد بررسی قرار گرفت و همچنین به بیان پیشینه آن پرداخته شد. سپس مشروعیت و جایگاه تعدد زوجات در فقه و حقوق ایران و نیز شروط ازدواج مجدد بررسی شد. و در نهایت دیدگاه های مختلف در مورد فلسفه تعدد زوجات و آثار آن بر فرد و جامعه مطرح شد. پس از بررسی سیر تحول حقوق ایران نسبت به تعدد زوجات، مشخص شد که قوانین فعلی نه تنها ضامن حفظ حقوق زنان نیستند، بلکه به دلیل عدم ضمانت اجرای مناسب، کارکرد مفید خود را از دست داده اند. فلذا دخالت قانونگذار با رعایت تمام جوانب قضیه لازم به نظر می رسد. همچنین لازم است با ترسیم فرهنگ قرآن کریم و با شناخت علمی و اصولی احکام تعدد زوجات، راه های سوء استفاده از آن تا حد امکان بسته شود. شناخت فضای نزول در فهم سیاق آیات بسیار موثر است و تعدد زوجات نباید بعنوان یک نسخه برای عموم جامعه تجویز شود؛ بنابراین، ترویج و تبلیغ آن نیز بدون شناخت زمان و الزامات اجتماعی نادرست می باشد.

واژگان کلیدی: ازدواج، تعدد زوجات، چند همسری، خانواده، عدالت.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول:.....	۱
کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱- پیشگفتار.....	۲
۱-۲- بیان مسأله.....	۳
۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۶
۱-۴- اهداف تحقیق.....	۶
۱-۵- سؤالات تحقیق.....	۷
۱-۶- پیشینه موضوع.....	۷
۱-۷- چهارچوب نظری.....	۹
۱-۸- فرضیات.....	۱۰
۱-۹- روش تحقیق.....	۱۰
۱-۱۰- ابزار گردآوری اطلاعات.....	۱۱
۱-۱۱- روش تجزیه و تحلیل داده ها.....	۱۱
۱-۱۲- ساماندهی تحقیق.....	۱۱
فصل دوم:.....	۲
موضوع شناسی.....	۲
۱-۲- مقدمه.....	۱۳

- ۲-۲ - مفهوم شناسی ۱۳
- ۲-۱-۱ - نکاح در لغت و اصطلاح ۱۳
- ۲-۲-۲ - نکاح در اصطلاح فقهی ۱۴
- ۲-۲-۳ - نکاح در اصطلاح حقوقی ۱۵
- ۲-۳ - اقسام نکاح ۱۵
- ۲-۳-۱ - موقت ۱۵
- ۲-۳-۲ - دائم ۱۶
- ۲-۳-۱-۱ - تک همسری ۱۶
- ۲-۳-۲-۲ - چند همسری ۱۷
- ۲-۳-۲-۱-۱ - کمونیسم جنسی ۱۷
- ۲-۳-۲-۲-۲ - چند شوهری ۱۸
- ۲-۳-۲-۳-۲ - چند زنی یا تعدد زوجات ۲۰
- ۲-۴ - تعدد زوجات در لغت ۲۱
- ۲-۴-۱ - تعدد زوجات در اصطلاح فقهی ۲۱
- ۲-۵ - پیشینه تعدد زوجات ۲۲
- ۲-۵-۱ - قبل از اسلام ۲۳
- ۲-۵-۲ - بعد از اسلام ۲۳
- ۲-۵-۳ - در ادیان و ملل مختلف ۲۴
- ۲-۵-۴ - در فرهنگ جوامع معاصر ۲۵

۶-۲- جمع بندی	۲۵
فصل سوم:	۱۳
بررسی مشروعیت و جایگاه تعدّد زوجات در فقه و حقوق ایران	۱۳
۱-۳- مقدمه	۲۸
۱-۱-۳- تعدد زوجات در فقه	۲۸
۱-۱-۳-۱- استحباب	۲۸
۱-۱-۳-۱-۱- قرآن کریم	۲۸
۱-۱-۳-۲- روایات	۲۹
۱-۱-۳-۳- سیره عملی معصومین(ع)	۳۰
۱-۱-۳-۲- کراهت	۳۱
۱-۱-۳-۳- حرمت	۳۲
۱-۱-۳-۱-۳- اشکال	۳۳
۱-۱-۳-۴- جواز	۳۴
۱-۱-۳-۵- اباحه	۳۴
۱-۱-۳-۱-۵- اباحه مطلق	۳۵
۱-۱-۳-۲-۵- اباحه مقید	۳۵
۱-۱-۳-۱-۳-۵- قرآن	۳۶
۱-۱-۳-۱-۳-۵- شأن نزول و تفسیر آیه ۳ سوره نساء	۳۷
۱-۱-۳-۱-۳-۵-۲- «مثنی و ثلاث و رباع» در آیه به چه معناست؟	۴۳

- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- منظر از ملک یمین در آیه..... ۴۵
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- سنت..... ۴۵
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- روایات تعدّد زوجات..... ۴۶
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- پاسخ به شبهات تعدّد ازدواج پیامبر (ص)..... ۴۷
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- فلسفه و حکمت ازدواج های پیامبر(ص)..... ۴۹
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- اجماع..... ۵۲
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- عقل..... ۵۳
- ۳-۱-۱-۳-۵-۱-۱-۳- در اسلام اصل بر تک همسری یا چند همسری؟..... ۵۳
- ۳-۱-۲-۲-۱-۳- جایگاه تعدّد زوجات در حقوق ایران..... ۵۶
- ۳-۱-۲-۱-۳- قانون مدنی..... ۵۶
- ۳-۲-۲-۱-۳- قانون حقوق خانواده..... ۵۷
- ۳-۱-۲-۲-۱-۳- مسأله:..... ۶۶
- ۳-۲-۱-۳-۳- قانون ثبت احوال..... ۶۶
- ۳-۱-۲-۴-۱-۳- تعدّد زوجات در وضعیت کنونی..... ۶۸
- ۳-۱-۲-۵-۱-۳- تعدّد زوجات در رویه قضایی..... ۶۹
- ۳-۱-۲-۶-۱-۳- تعدّد زوجات و حقوق تطبیقی..... ۷۱
- ۳-۱-۳-۳-۱-۳- شروط ازدواج مجدد..... ۷۲
- ۳-۱-۳-۱-۳- شروط فقهی و شروط حقوقی..... ۷۲
- ۳-۱-۳-۱-۳- محدودیت..... ۷۲

- ۳-۱-۳-۲- عدالت..... ۷۴
- ۳-۱-۳-۲-۱- معنای لغوی و اصطلاحی عدالت..... ۷۵
- ۳-۱-۳-۲-۲- شرط عدالت در فقه..... ۷۶
- ۳-۱-۳-۲-۳- بیم عدم اجرای عدالت..... ۷۸
- ۳-۱-۳-۲-۴- شرط عدالت در حقوق..... ۸۱
- ۳-۱-۳-۲-۵- آیا بحث عدالت شامل فرزندان نیز می شود؟..... ۸۲
- ۳-۱-۳-۲-۶- ابعاد اخلاقی عدالت..... ۸۳
- ۳-۱-۳-۳- تمکن مالی..... ۸۳
- ۳-۱-۳-۴- نفقه..... ۸۳
- ۳-۱-۳-۵- توانایی جسمی و جنسی..... ۸۵
- ۳-۱-۳-۲- دکترین..... ۸۶
- ۳-۱-۳-۲-۱- رضایت همسر اول..... ۸۶
- ۳-۱-۳-۲-۲- احراز رضایت زن..... ۸۸
- ۳-۱-۳-۲-۳- دایره شمولیت اذن زوجه..... ۹۰
- ۳-۱-۳-۴- جمع بندی..... ۹۰
- فصل چهارم:..... ۹۲
- دیدگاه های مختلف درباره فلسفه تعدّد زوجات و آثار آن بر فرد و جامعه..... ۹۲
- ۴-۱- مقدمه..... ۹۳
- ۴-۱-۱- فلسفه تعدد زوجات..... ۹۳

- ۹۳.....۱-۱-۱-۴- نظریه اول: افزایش زنان و کاهش مردان در جامعه
- ۹۳.....۱-۱-۱-۱-۴- تبیین نظریه
- ۹۴.....۲-۱-۱-۱-۴- دیدگاه های قائلان به نظریه
- جدول ۴-۱- جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع زناشویی، کل کشور: ۱۳۹۵ (مرکز ملی آمار کشور).....۹۹
- ۱۰۲.....۲-۱-۱-۴- نظریه دوم: عمر بیشتر نیروی تولید نسل در مرد نسبت به زن
- ۱۰۲.....۱-۲-۱-۱-۴- تبیین نظریه
- ۱۰۲.....۲-۲-۱-۱-۴- دیدگاه های قائلان به نظریه
- ۱۰۳.....۳-۲-۱-۱-۴- تحلیل و نقد دیدگاه ها
- ۱۰۵.....۳-۱-۱-۴- نظریه سوم: اقتضای فطرت مردان مبنی بر تنوع طلبی و هوسرانی
- ۱۰۵.....۱-۳-۱-۱-۴- تبیین نظریه
- ۱۰۵.....۲-۳-۱-۱-۴- دیدگاه های قائلان به نظریه
- ۱۰۸.....۳-۳-۱-۱-۴- تحلیل و نقد دیدگاه ها
- ۱۱۱.....۴-۱-۱-۴- نظریه چهارم: فزونی قدرت غریزی مرد و محرومیت های قطعی وی در زمان عذر زن
- ۱۱۱.....۱-۴-۱-۱-۴- تبیین نظریه
- ۱۱۱.....۲-۴-۱-۱-۴- دیدگاه های قائلان به نظریه
- طبق دیدگاه علامه طباطبایی، اگر مرد به داشتن یک زن محکوم باشد، در ایامی که زن عذر دارد؛ یعنی نزدیک به یک سوم از ایام معاشرتش که ایام عادت و برخی از ایام بارداری و وضع حمل و ایام رضاعش (شیردادن) و امثال آن است، او ناگزیر از گناه و فجور می شود و اسلام زیر بنای زندگی اجتماعی را بر اساس زندگی عقل و تفکر بنا نهاده است، نه بر اساس زندگی احساسی و احساسات جمعی، در عین حال این به هیچ وجه مستلزم کشتن عواطف انسانی نیست (علامه، ۱۳۸۷، ج ۴، ص ۲۹۸).....۱۱۱

- ۱۱۴-۱-۱-۴-۵- نظریه پنجم: عقیم و نازا بودن زن ۱۱۴
- ۱۱۴-۱-۱-۴-۵-۱- تبیین نظریه ۱۱۴
- ۱۱۵-۱-۱-۴-۲- دیدگاه های قائلان به نظریه ۱۱۵
- ۱۱۶-۱-۱-۴-۳- تحلیل و نقد دیدگاه ها ۱۱۶
- ۱۱۶-۱-۱-۴-۶- نظریه ششم: تکثیر نسل شایسته ۱۱۶
- ۱۱۷-۱-۱-۴-۶-۱- تبیین نظریه ۱۱۷
- ۱۱۷-۱-۱-۴-۲-۶- دیدگاه های قائلان به نظریه ۱۱۷
- ۱۱۸-۱-۱-۴-۳-۶- نکته ۱۱۸
- ۱۱۸-۱-۱-۴-۴-۶- تحلیل و نقد دیدگاه ها ۱۱۸
- ۱۲۰-۱-۱-۴-۷- نظریه هفتم: فمینیسم و دیدگاه تضییع حقوق زنان ۱۲۰
- ۱۲۰-۱-۱-۴-۷-۱- تبیین نظریه ۱۲۰
- ۱۲۰-۱-۱-۴-۲-۷- دیدگاه های قائلان به نظریه ۱۲۰
- ۱۲۱-۱-۱-۴-۳-۷- تحلیل و نقد دیدگاه ها ۱۲۱
- ۱۲۱-۱-۱-۴-۸- نظریه هشتم: حلّ مشکل اجتماعی فقدان سرپرستی یتیمان (نظریه اجتماعی) ۱۲۱
- ۱۲۱-۱-۱-۴-۸-۱- تبیین نظریه ۱۲۱
- ۱۲۲-۱-۱-۴-۲-۸- دیدگاه های قائلان به نظریه ۱۲۲
- ۱۲۴-۱-۱-۴-۳-۸- تحلیل و نقد دیدگاه ها ۱۲۴
- ۱۲۵-۱-۴-۲- گفتار دوم: آثار فردی و اجتماعی تعدد زوجات ۱۲۵
- ۱۲۶-۱-۲-۱-۴-۱- آثار مثبت فردی ۱۲۶

- ۱-۴-۱-۲-۱-۱- اشباع غریزه تنوع طلبی مرد..... ۱۲۶
- ۱-۴-۱-۲-۲- همسر یافتن زنان مجرد..... ۱۲۶
- ۱-۴-۱-۲-۳- کاهش بزه هایی از جنس خیانت به همسر مانند زنای مُحصَنه..... ۱۲۶
- ۱-۴-۱-۲-۲- آثار مثبت اجتماعی..... ۱۲۷
- ۱-۴-۱-۲-۲- افزایش جمعیت..... ۱۲۷
- ۱-۴-۱-۲-۲- کاهش زنان بی سرپرست..... ۱۲۷
- ۱-۴-۱-۲-۳- پایین آمدن سن ازدواج..... ۱۲۸
- ۱-۴-۱-۲-۴- بالا رفتن روحیه تعاون خانوادگی..... ۱۲۸
- ۱-۴-۱-۲-۵- بالا رفتن منزلت پدر و مادری..... ۱۲۹
- ۱-۴-۱-۲-۶- پیدایش بیشتر افراد سببی آبی یا اُمّی خانوادگی..... ۱۳۰
- ۱-۴-۱-۲-۷- کاهش بزه های اجتماعی زنان مطلقه و بیوه..... ۱۳۰
- ۱-۴-۱-۲-۳- آثار منفی فردی..... ۱۳۰
- ۱-۴-۱-۳-۱- فرصت نیافتن پدر برای تربیت فرزند..... ۱۳۱
- ۱-۴-۱-۳-۲- عدم امنیت روانی و مخدوش شدن پیوند همسر اول با مرد..... ۱۳۲
- ۱-۴-۱-۲-۴- آثار منفی اجتماعی..... ۱۳۴
- ۱-۴-۱-۲-۱- کاهش دلبستگی مرد با زن اول..... ۱۳۴
- ۱-۴-۱-۲-۴- تحقیر زن..... ۱۳۵
- ۱-۴-۱-۲-۳- ترغیب زن اول به طلاق..... ۱۳۶
- ۱-۴-۱-۲-۴- پایین آمدن سطح تربیت و تعلیم فرزند..... ۱۳۷

۱۳۸.....	۴-۱-۲-۵- تزلزل و آسیب پذیری اقتصادی
۱۳۹.....	۴-۱-۲-۶- افزایش خشونت علیه زنان
۱۳۹.....	۴-۱-۲-۷- رواج بی اعتمادی در بین زنان اول
۱۴۰.....	۴-۱-۲-۸- خانواده های ناتنی و شکل گیری شخصیتی دو گانه در بین فرزندان
۱۴۱.....	۴-۱-۳- جمع بندی:
۱۴۲.....	نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۴۷.....	فهرست منابع و مراجع

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول ۴-۱- جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع زناشویی، کل کشور: ۱۳۹۵ (مرکز ملی آمار کشور) ۹۹

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- پیشگفتار

نکاح یا ازدواج ایجاد پیوند زناشویی به وسیله صیغه عقد نکاح است که مطابق قرآن موجب آرامش در زندگی می شود. هسته مرکزی اسلام براساس "خانواده" بیان شده است که محل شکل گیری هویت فردی و اجتماعی کودکان است. این نهاد اجتماعی و عاطفی نیازمند ثبات و استحکام بر مبنای تعهد و اعتماد متقابل زناشویی است (افرا، ۱۳۸۹، ص ۹۴). با این اوصاف، تعدد زوجات چگونه می تواند به تداوم و انس و الفت میان زن و شوهر کمک کرده و منجر به تربیت فرزندان متعادل به لحاظ روحی، روانی، شخصیتی و اجتماعی شود؟ اغلب زنانی که درگیر چنین شرایطی هستند از نظر روانی با چالش های جدی مواجه می شوند و همین امر سبب می شود که نه تنها خود صدمه دیده، بلکه فرزندان شان نیز از این مصایب، بی نصیب نمی مانند (موسوی، فهرستی، ۱۳۹۸، ص ۲). از مهمترین مسائل فقه خانواده، مسئله تک همسری و چند همسری است. در اسلام اصل بر تک همسری است و تغییر آن به چند زنی یا چند شوهری براساس ضرورت های تاریخی صورت گرفته است اما هیچ گاه به قاعده تبدیل نشده است. پدیده چندهمسری یا تعدد زوجات یکی از معضلات گریبان گیر خانواده است که در طول تاریخ به نسبت فرهنگ های مختلف، ظهور و بروز متفاوتی داشته است (همان، ص ۱) اما اسلام آن را پذیرفت، سپس تحدید و تقیید کرد. مهمترین شرط تعدد زوجات در فقه، عدالت می باشد که جنبه های مختلفی دارد و باید محرز شود. عدالت در آیه ۳ سوره نساء به معنای عدالت رفتاری، و در آیه ۱۲۹ سوره نساء عدالت قلبی و مربوط به محبت است (مکارم، ۱۴۲۴ه.ق، ج ۴، ص ۱۰۱). ملاک جواز تعدد زوجات، آیه ۳ سوره نساء می باشد. حکم تکلیفی آن اباحه مشروط است که تحت شرایطی خاص، برای زنان بدون سرپرست و همچنین رفع مشکل یتیمان تشریع شده است. تحولات گوناگون حقوق ما در سال های اخیر نسبت به تعدد زوجات در جهت محدود ساختن مرد بوده است. موادی از قانون مدنی به اجمال این مفهوم را می رساند که مرد می تواند زنان متعدد بگیرد اما برای آن شروطی قائل نشده است و به نظر می آید از نظر حقوقی در گذشته همانند فقه هیچ مانعی برای تعدد زوجات به جز استیفای عدد وجود نداشته است؛ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۴۶ پذیرش تعدد زوجات را مشروط اعلام کرده بود. قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳ رضایت همسر اول را پیش بینی نمود و عدالت نسبت به همسر اول را ملاک اجرای عدالت از سوی مرد قرار داد. مفاد ماده ۵۶ قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ نیز حاکی از لزوم اخذ حکم دادگاه در مورد تجویز ازدواج مجدد برای ثبت آن می باشد.

اندیشمندان مسلمان دیدگاه های متعددی در ارتباط با حکمت و فلسفه تعدد زوجات بیان کرده اند که عبارتند از:

افزایش زنان و کاهش مردان در جامعه، عمر بیشتر نیروی تولید نسل در مرد نسبت به زن، اقتضای فطرت مردان مبنی بر تنوع طلبی و هوسرانی، فزونی قدرت غریزی مرد و محرومیت های قطعی وی در زمان عذر زن، عقیم و نازا بودن زن، تکثیر نسل شایسته، فمینیسم و دیدگاه تضییع حقوق زنان و حلّ مشکل اجتماعی فقدان سرپرستی یتیمان (نظریه اجتماعی). در نوشتار حاضر پس از تبیین هر کدام، به نقد و بررسی آن ها خواهیم پرداخت.

تعدد زوجات علاوه بر آثار مثبتی که به ظاهر دارد، آسیب ها و تبعات اجتماعی گسترده ای برای خانواده نیز به همراه خواهد داشت. به گونه ای که ممکن است برای حل برخی تعارضات، مشاوره خانواده ضروری گردد. آثار منفی تعدد زوجات ناشی از عدم تربیت اسلامی و دین گریزی در جامعه است، زیرا این مشکلات محدود به تعدد زوجات نیست و علاوه بر فرض ممنوعیت چندزنی، جامعه ما نیز مشکل خواهد داشت. در صورت تعدد زوجات هم مشکلات چند برابر می شود، چون فقدان تربیت دینی مردان بیشتر باعث طلاق زنان می گردد (نیازی سورکی، ۱۳۹۹، ص ۱).

از آن جهت که این حکم برای موارد خیلی خاص تشریع شده است، با توجه به بسترهای فرهنگی موجود در هر جامعه، نحوه اجرا و توصیه بدان متفاوت می شود. اما شبهات و سوالاتی که در خصوص شرایط و فلسفه تعدد زوجات و همچنین آثار متعدد آن مطرح شده است ما را بر آن داشت که در این پایان نامه ضمن نقد و بررسی فلسفه تعدد زوجات، تأثیر آن را از جنبه های مختلف بر جامعه و خانواده بررسی نمائیم.

۱-۲- بیان مسأله

تعدد زوجات از منظر علم فقه و حقوق خانواده اینگونه تعریف می شود: "انعقاد عقد نکاح مجدد و ثانویه با زنی دیگر بر اساس اصول و معیارهای قانونی و شرعی منطبق با قوانین مقرر و مدونه" (پور حبیب، ۱۳۹۶، ص ۳).

خداوند در آیه ۳ سوره نساء می فرماید "...فَإِنْ خِفْتُمْ إِلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً": اگر بیم دارید که عدالت را رعایت نکنید، فقط به یک زن اکتفا کنید. ملاک ما طبق این آیه این است که جلوی مفسده را بگیریم اما در صورت رعایت نکردن قیود و شرایط، موجب مفسد بزرگتری می شود. یکی از مفسده های تعدد زوجات در غایت فعلی این است که زوجه اول، دوم یا سوم به طلاق متمایل می شوند. عکس العمل زن اول در برابر ازدواج مجدد مرد ممکن است به صورت ناسازگاری در خانواده، اقدام به طلاق یا ناچار به همکاری و توافق با او باشد. موضوع تعدد زوجات در قوانین متعددی

ذکر شده اما در جهت حمایت از زنان و محدود کردن این موضوع، مواد قانونی مبهم و مجمل می باشند و این امر در قانون حمایت خانواده جدید مسکوت مانده است.

در خصوص دلایل ترغیب تصویب این مقرر قانونی برخی پژوهشگران بر این عقیده اند که یکی از مواردی که موجب طرح مسئله تعدد زوجات شده است: "فزونی تعداد زنان آماده ازدواج نسبت به مردان است" که این کثرت را معلول علل طبیعی دانسته اند (شهید مطهری، ۱۳۸۹، ص ۴۷۶). برخی دیگر از پژوهشگران از لحاظ زیستی به این موضوع پرداخته و بیان داشته اند که به نظر می رسد مهمترین عامل تشریع چنین حکمی در اسلام، قدرت غریزه جنسی در مردان و تحریک پذیری بیشتر این غریزه در آنان می باشد (امامی، ۱۳۹۲، ص ۷۳). چند زنی که در زمان امضا یا تشریع، جزییات آن مبتنی بر مصالح خاص آن عصر بوده است، امروزه به طور کلی با توجه به مقتضیات زمانی، مفهوم و کارکرد آن متفاوت شده است. باتوجه به مشکلات فرهنگی و معیشتی، فرهنگ غالب جامعه ایران، موافق چند همسری نیست و در پرتو چند قرن اخیر به معضلی برای زنان تبدیل شده و آنان را به واکنش در برابر این مسئله وا داشته است.

با نگاه و بررسی قوانین ایران، در می یابیم که تعدد زوجات در حقوق مدنی بصورت مستقیم و صریح مطرح نشده اما در مواد ۹۴۲، ۱۰۴۸ و ۱۰۴۹ آن دیده می شود. با توجه به اهمیت حقوق خانواده، در سال ۱۳۵۳ قانونگذار در قانونی مستقل مقرراتی را در این خصوص وضع و حقوق و تکالیف را نسبت به هر یک از زوجین وضع نمود که یکی از موضوعات مبتلا به جامعه که مورد توجه قانونگذار قرار گرفت، تعدد زوجات بود که در ماده ۱۶ بیان شده است.

در فقه امامیه که به عنوان منبع قانونگذاری ایران محسوب می شود، تعدد زوجات با بیان شرایطی تجویز گردیده است. با مطالعه فقه امامیه و مذاقه در روایات و اسناد فقهی مشخص می شود که در شیاع زمان تعدد زوجات دارای شرایطی خاص گردیده و از طرفی محدود به تعداد دفعات مشخص شده است. لازم به ذکر است فقها نیز نسبت به مسأله تعدد زوجات نظریات متفاوتی دارند؛ ولی نکته ای که حائز اهمیت می باشد بحث رعایت عدالت و انصاف بین زوجات می باشد، که آیا زوج واقعا قادر به تأمین تمامی نیازهای زوجات خود اعم از اقتصادی، معیشتی، عاطفی و روانی می باشد؟ پاسخگویی در خصوص این مساله مورد توجه فقها می باشد، زیرا اگر ما قائل به این اصل مسلم باشیم که احکام فقهی باید بوی عدالت را بدهند و با عنایت به این نکته که غالباً از دیدگاه زنان جوامع با تجدید فراش توسط زوج این رویکرد عدالت منتفی است.